

УДК: 7.06

Петій М.

директор-художній керівник
КЗ «Закарпатський академічний обласний театр ляльок»
Закарпатської обласної ради

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР

Стаття розглядає особливості розвитку особистості в контексті інтеграції українського мистецтва в європейський культурний простір. Аналіз ролі Закарпатського академічного обласного театру ляльок у процесі розвитку особистості дозволив дійти висновку, що інтеграція у європейський культурний простір та міжнародне співробітництво покликані сприяти розвитку особистості у міжкультурному діалозі.

Ключові слова: розвиток особистості, інтеграція, українське мистецтво, європейський культурний простір, Закарпатський академічний обласний театр ляльок.

Постановка проблеми. Важливість інтеграційного процесу в європейський культурний простір засобом мистецтва лялькового театру зумовлено, насамперед, тим, що воно зорієнтовано найбільше на дитячу аудиторію. А саме з дитинства треба виховувати культурний світогляд людини, формувати вільного, свідомого, відповідального, зрілого громадянина у міжкультурному контексті.

В репертуарі лялькового театру накопичені авторські думки у вигляді метафоричних описів світу, в яких дитина мислить себе частиною малих та великих історій. Саме ляльковий театр формує практики навколо пояснювальних схем оточуючого світу, впливає на результати дій людини та надає варіанти поведінки, що дозволяють зрозуміти, у якому напрямку рухатися та з якою метою, ким себе бачити зараз та у майбутньому. Культурний світогляд дитини в театрі збагачується різними моделями поведінки, окреслює об'єктивний і суб'єктивний соціокультурний простір діяльності і проживання суб'єкта (в тому числі, колективного), створює сукупність умов і можливостей для включення «в вічну і стійку низку поколінь», яка становить не лише націю, охоплюючи як минулі, так і майбутні покоління власного народу, а й минуле та майбутнє усього цивілізованого людства.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Вагомий внесок внесли як: Лебедева Я.В., Ковальчук Т., Метельова Т.О. та ін.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати роль Закарпатського академічного обласного театру ляльок у процесі розвитку особистості в контексті інтеграції українського мистецтва в європейський культурний простір.

Опис основного матеріалу дослідження. Роль культури в інтеграції українського мистецтва в європейський культурний простір («культурний вимір євробудівництва») зростає із зміною пріоритетів суспільного розвитку з економічних та політичних у напрямку до соціально-культурних [1].

Розвиток особистості пов'язаний з етапами формування її світогляду. Дослідження сучасних науковців свідчать, що особистість є носієм соціальних ролей і «культурних» якостей, специфічним «приймачем» сфери інтеракції культури та соціуму - соціальної спільноти (соціальний інститут, соціальна група, об'єднана спільними цінностями, об'єкт художнього впливу), регіону (адміністративно-територіальна цілісність, носій культурного потенціалу та суб'єкт, який формує мистецький простір), суспільства (система функціонування різних соціальних інститутів, носій історико-культурної самобутності, мистецької цілісності й автохтонності) та людства (сукупність інституційно оформлених етносів та націй, сукупність національних культур і як загально-людський мистецький простір), кожен з яких має власний соціальний, культурологічний і мистецтвознавчий аспекти.

Соціокультурний простір розглядається як органічний синтез культурного та соціального аспектів людського буття, який спрямований на розвиток соціуму на засадах інноваційних технологій зі збереженням особливостей національного менталітету й архетипів культури етносу або нації [3]. Розгляд поняття «європейський культурний простір» тісно пов'язаний з питаннями визначення національної ідентифікації, формування національної культури. Так, І.Сертакова у своєму дослідженні зазначає, що процес самоідентифікації народу передбачає звернення до своїх

історичних та духовних коренів, традицій, філософії, міфології, релігії, літератури, мистецтва - того, що визначає «неповторний вигляд кожної національної культури» [3, с.463]. Солідаризація з ідеалами та стандартами інших спільнот визначає механізм долучення до спільних символічно-ритуальних та ціннісних систем європейського культурного простору [3].

Розглянемо особливості долучення до ціннісних стандартів розвитку особистості в контексті інтеграції українського мистецтва в європейський культурний простір на прикладі функціонування Закарпатського академічного обласного театру ляльок.

Закарпатський академічний обласний театр ляльок займає провідні позиції у питаннях розвитку особистості у контексті інтеграції українського мистецтва в європейський культурний простір. Поясненням цьому слугують декілька факторів, один з яких – це географічне прикордонне розташування Закарпатської області, багатонаціональний склад населення, давні творчі зв'язки з колегами-лялькарями Карпатського Євросерегіону.

Прикордонне розташування області, багатонаціональний склад населення, давні творчі зв'язки з колегами-лялькарями сприяв тому, що у 1990 році Закарпатський обласний театр ляльок став ініціатором проведення Міжнародного фестивалю театрів ляльок «Інтерлялька».

Засновником, організатором та багаторічним директором Міжнародного фестивалю театрів ляльок «Інтерлялька» був тогочасний директор Закарпатського обласного театру ляльок, почесний член Спілки театральних діячів лялькових театрів світу (УНІМА), Почесний громадянин м. Ужгорода Туряниця Олександр Іванович (1931-2016 рр.). У 1997 році фестиваль «Інтерлялька» було включено до Міжнародної асоціації театральних діячів світу (УНІМА); за роки проведення фестиваль став школою майстерності для плеяди яскравих майстрів вітчизняного та закордонного лялькового мистецтва, послугував першим містком широкої взаємодії з представниками європейського мистецтва, сприяв активним інтеграційним процесам.

Історичні події останніх років — пандемія коронавірусу та російсько-українська війна загальмували діяльність театральних підприємств та фестивальний рух не лише України, а й цілого світу. В Закарпатті, найбільш віддаленому регіоні від проведення бойових дій, зосередилась велика кількість вимушених переселенців, переважно жінок з дітьми, для яких Закарпатський академічний обласний театр ляльок з перших днів почав проводити активну роботу з дітьми засобами лялькового мистецтва. В таких складних умовах фестиваль «Інтерлялька» було проведено у дистанційному форматі, щоб не лишати дітей дитинства, щоб довести міжнародній спільноті про те, що митці в Україні творять і працюють для суспільства попри все. Оскільки Міжнародний фестиваль лялькових театрів в дистанційному форматі відбувся вперше в нашій країні, досвід його проведення представляє окремий інтерес для вивчення й узагальнення, що презентовано у роботах керівника літературно-драматургічної частини театру Н.О. Малишки. Особливо слід відзначити, що серед сімнадцяти колективів — учасників Відкритого дистанційного Міжнародного фестивалю для дітей «Інтерлялька-2022» приймали участь десять українських та сім закордонних театрів, а саме:

- Івано-Франківський академічний обласний театр ляльок ім. Марійки Підгірянки, (м. Івано-Франківськ, директор-художній керівник, заслужений працівник культури України Роман Братковський) з виставою «Котигорошко»;
- Львівський академічний театр естрадних мініатюр «І люди, і ляльки» (м. Львів, директор-художній керівник Ольга Венгжин), з виставою «Сніжинка Для Вовчика»;
- Рівненський академічний обласний театр ляльок з виставою «Пливе човен, казок повен» (м. Рівне, директор-художній керівник Володимир Данилюк);
- Полтавський академічний обласний театр ляльок з виставою «На хвилі» (м. Полтава, директор-художній керівник Тетяна Вітряк);
- Дніпровський міський театр ляльок з виставою «Віслючок, який мріяв стати зіркою» (м. Дніпро, директор-художній керівник — заслужений діяч мистецтв України Валентин Фетисов);
- Львівський обласний академічний театр ляльок з виставою «Шмата. Одного вечора у бомбосховищі» (м. Львів, директор-художній керівник — Уляна Мороз);
- Київський муніципальний академічний театр ляльок «на лівому березі Дніпра» з виставою «Захарна леді» (м. Київ, директор-художній керівник — Наталія Братусь);
- Тернопільський академічний обласний театр актора і ляльки з виставою «А хай то качка копне» (м. Тернопіль, директор-художній керівник — заслужений діяч мистецтв України Іван Шелеп);
- Театр актора і ляльки «ІстАрт» - з виставою «Федорине горе» (м. Миколаїв, директор-художній керівник — Наталія Григор'єва);

- Закарпатський академічний обласний театр ляльок з виставою «Бонжур, Катрусю!» (м. Ужгород, директор-художній керівник Мирослав Петій).

Закордонні країни представляли колективи:

- Кошицький театр ляльок, вистава «Чому?» (м. Кошице, Словачька Республіка);
- Театр «Маска», вистава «Кайтусь-Чарівник» (м. Жешув, Республіка Польща);
- Паневежиський театр ляльок на колесах, вистава «Ляльковий цирк» (м. Паневежис, Литовська Республіка);
- Творча компанія «Театр Всюди» Проект театру маріонеток, вистава «Маленький Принц» (Батумі, Грузія);
- Державний Театр Ляльок, вистава «Кіт у чоботях» (м. Тирговиште, Республіка Болгарія);
- Театр «Ключ», вистава «Не дражнить ведмедя» (м. Тель-Авів, держава Ізраїль);
- «Театр ляльок «Бульбашка», вистава «Світ пестоців» (Буенос-Айрес, Аргентинська Республіка).

Закарпатський академічний обласний театр ляльок має в репертуарі достойні вистави для старшого віку, такі як «Енеїда» за Іваном Котляревським, «Лісова пісня» Лесі Українки, «Коняги» Ради Москової, «Недотепа із Вертепа» Дмитра Кешелі – вистави, які із задоволенням дивляться як діти, так і дорослі.

Багаторічна творча співдружність Закарпатського академічного обласного театру ляльок зі словацькими колегами – Кошицьким театром ляльок стала запорукою успішності у вирішенні нових творчих завдань. Проведення престижного найстаршого в Україні Міжнародного фестивалю «Інтерлялька», який діє вже 32 роки і в жовтні 2022 року відбувся сімнадцятий раз (цього разу в інноваційному онлайн форматі), сприяє налагодженню і зміцненню творчої взаємодії українських лялькарів з європейськими колегами, зокрема з колективом Кошицького театру ляльок, з яким вже багато років з'єднує справжня дружба.

Колективи відвідують прем'єри один одного, закарпатські лялькарі – неодмінні учасники щорічних Днів лялькового театру та ігор і розваг для дітей з батьками, приурочених до Дня міста – фестивалю «VIRVAR» (директор фестивалю – Іван Согел). У 2016 році, глядачі міста Кошице на фестивалі «Вірвар» побачили спільну україно-словацьку прем'єру унікальної вистави «Чарівна повітряна куля». Саме ця подія знаменує собою новий рівень взаємовідносин творчої співдружності двох колективів.

Культурне співробітництво дає можливість поглибити взаємовідносини та розвивати співпрацю в різних напрямках: міжнародний культурний розвиток, збереження культурних особливостей національних меншин; задоволення культурних, освітніх та інформаційних потреб українців, які проживають у цих країнах; обмін викладачами та студентами між закладами освіти та культури тощо. Міжнародна культурна взаємодія здійснюється на основі договорів, що є однією з основних засад формування сучасного європейського та світового культурного простору, ознайомлення зі спадщиною української культури.

На думку Я.В. Лебедевої, «культурна інтеграція забезпечить ефективну присутність України в європейських та світових культурних проектах і програмах, активізує культурно-інформаційний обмін з країнами Європи та світу. Вона покращить виконання основних пріоритетів міжнародного культурного співробітництва» [1].

Аналіз успішного розвитку особистості в контексті інтеграції митців Закарпатського академічного обласного театру ляльок в європейський культурний простір доводить, що він ефективно здійснюється за допомогою таких факторів:

- інтеграція культурного аспекту в політичну, соціальну та економічну сфери ЄС за допомогою реалізації культурних програм і акцій, спрямованих на інтенсифікацію інтеграційних процесів у культурній сфері;
- надання експертної підтримки митцям у розробленні та здійсненні інтеграційної діяльності в галузі культури;
- збереження і заохочення національної культурної спадщини як в інтересах носіїв цієї культури, так і в інтересах людей, для яких вона становить особливу цінність;
- заохочення культурного розмаїття на місцевому і національному рівні;
- заохочення міжкультурного діалогу між країнами-членами ЄС та іншими державами.

В особистісному розрізі інтеграція митців Закарпатського академічного обласного театру ляльок в європейський культурний простір сприяє розвитку шляхів формування світогляду своїх глядачів, їх готовності до міжкультурного діалогу: театральні вистави заохочують ставити запитання та шукати відповіді; прояснюють основи міжкультурної комунікації; працюють з художніми

структурами, які посилюють мислення (метафори, аналогії, інтелектуальні фікції, міфи, символи та ін.); аргументують ідеї та концепції, активно і коректно виявляються сучасні суперечності та протиріччя.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зауважимо, що інтеграція у європейський культурний простір та міжнародне співробітництво покликані сприяти розвитку особистості у міжкультурному діалозі, зокрема, завдяки ефективній творчій діяльності Закарпатського академічного обласного театру ляльок. Функція мистецтва граючої ляльки не обмежується тільки духовним розвитком дитини. У своїй взаємодії з театральним мистецтвом, особистість може виступати як у ролі глядача, так і діяча-творця мистецтва. Мистецтво театру ляльок вводить людину у світ культурних цінностей і формує культурну самосвідомість особистості.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лебедева Я. В. Перспективи інтеграції України до Європейського Союзу в контексті політики мультикультуралізму. Державне будівництво. 2008. № 2.
2. Ковальчук Т. Роль і місце культурної політики Європейського Союзу у процесі європейського будівництва. 2008. Режим доступу: <https://veche.kiev.ua/journal/772/>
3. Метельова Т.О. Європейський культурно-світоглядний простір та його українські конотації / Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього. 2009. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/2304/1/2009_%28462-476%29_%D0%BC%D0%BE%D0%BD_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%88%D1%83%D0%BA%D0%B8%20%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE.pdf.

REFERENCES

1. Lebedeva Ya. V. Perspektivy intehratsii Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu v konteksti polityky multykulturalizmu [Prospects of Ukraine's integration into the European Union in the context of multiculturalism policy]. (2008). State construction. No. 2. [in Ukrainian].
2. Kovalchuk T. Rol i mistse kulturnoi polityky Yevropeiskoho Soiuzu u protsesi yevropeiskoho budivnytstva [The role and place of cultural policy of the European Union in the process of European construction]. (2008). Retrieved from: <https://veche.kiev.ua/journal/772/> [in Ukrainian].
3. Metelova T.O. Yevropeiskyi kulturno-svitohliadnyi prostir ta yoho ukraïnski konotatsii [The European cultural and worldview space and its Ukrainian connotations]. (2009). Ukraine in Europe: the search for a common future. Retrieved from: https://elibrary.ivinas.gov.ua/2304/1/2009_%28462-476%29_%D0%BC%D0%BE%D0%BD_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%88%D1%83%D0%BA%D0%B8%20%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE.pdf. [in Ukrainian].